

Szkhárosi Horvát énekeit Bornemisza Péter 1582-ben megjelent énekeskönyve hagyományozta az utókorra,¹⁴ mégsincs értelme találgatni: olvasta-e, ismerte-e Szkhárosit Fazekas Mihály.

A vázolt történeti összefüggések mélyebben fekvő tanulságot kínálnak, a régi magyar író és a régi magyar olvasó számára egyaránt anyanyelvi természetességgel érthető költői képkincs alaprétégére mutatnak rá. A 16–17. század: Szkhárosi parafrázisa és az *Esőről való ének* még érintetlen teljességben alkalmazza a bibliai átok-képet, a 18. századi Fazekasnál azonban már elmarad belőle minden terjengős körítés, ő csak a meghökkentően erőteljes hasonlat-magot építi bele versébe: „már az ég börtjét sikeretlen ércnek képzelénk . . .”

Akik első megjelenésekor, az 1827. évi Debreceni Magyar Kalendáriumban olvasták főhadnagy Fazekas fohászát *A kelleterkorán jött csendes esőhöz*, még tisztában lehettek véle, hogy az aszályos hortobágyi pusztára hulló esőt a bibliai próféták és a reformáció ének-költőinek zsoltáros hangján szólongatja.

Mára ez a biblikus beágyazottság teljesen elhaloványult, sajnálatos módon azzal az egykor mindközönséges műveltséganyaggal együtt, amit immár csak magyarázatok hozhatnak közel a mai olvasóhoz.

KOVÁCS SÁNDOR IVÁN

KODÁLY VERSTANI FELJEGYZÉSEI EGY JÓZSEF ATTILA-KÖTET KAPCSÁN*

Előkerült néhány lapnyi feljegyzés. Kodály Zoltán kézírása: verstani adatok és vázlatos, tömör széljegyzetek – egy József Attila-kötet kapcsán. A volt Eötvös-kollégista alighanem egy magyar verselméleti tanulmány megírására készült valamikor az ötvenes években. (Lapszámai az 1954-es bibliofil József Attilára vonatkoznak.)

---

teszem, minémű az érc.” *Szent Biblia, azaz Istennek Ó és Új Testamentomában foglaltatott egész Szent Írás*. Magyar nyelvre fordította Károli Gáspár. Bp. 1875.

¹⁴ *Az átokról* szövege: *Énekek három rendbe . . .* Bornemisza Péter által. Detrekő, 1582. CLXXIII^a–CLXXVII^a. Facsimile kiadása: Bp. 1964. Kiad. Kovács Sándor Iván és Varjas Béla. Bibliotheca Hungarica Antiqua VI.

* A dolgozat alapjául szolgáló dokumentumról Tasi József adott hírt. Népszabadság 1979. aug. 19.

Úgy vélhetnénk, valami idejét múlt, érdektelen, legfeljebb muzeális becsű leletről van szó. A kézirattal való ismerkedés azonban épp az ellenkezőjét igazolja.

A magyar vers vitája máig sincs lezárva. Honnan ered? Hogyan fejlődött? Szétválasztható-e „magyar” és „idegen” összetevőkre? Van-e tartalomtól független, eredendő értékkülönbség a szólamnyomatékos (ütemes, hangsúlyos) és a szótagmérő (verslábazó, időmértékes) formák között? Elvárhatjuk-e költőinktől, hogy ezt vagy azt a mértékrendszert részesítsék előnyben (vagy netán tagadjanak meg minden hagyományos versmértéket)?

A vershangzás látszólag érdektelen technikai kérdései mögött nálunk mindig is *elvi* állásfoglalások, szellemi értékrendek húzódtak. Így van ez ma is, a most közreadott Kodály-dokumentum esetében is.

Kodály és József Attila személyes kapcsolatáról, kölcsönös véleményéről kevés adatunk van. Kodály egy 1927-ben leírt mondata visszhangzik egy 1930-ban kelt, József Attila által is aláírt „falukutató” kiáltványban.¹

A költő egy 37-ben fogalmazott könyvbírálata pedig – „a valódi népköltői termékek” megismertetését sürgetve – arra hivatkozik, hogy „a zenében Bartók és Kodály állanak a korszerű magyar ifjúság élén”.²

Bartók, Kodály és József Attila – valamint Erdélyi József – tevékenységében Szabolcsi Miklós is több összefüggő, rokon vonást tárt fel.³ Bp.

És még egy „nyom”: Bartók János nyelvész kutató „József Attila zenei kapcsolatairól és előadóművészetéről” szólva elmondja, hogy J. A. „egy este Bartók és Kodály egymás közti viszonyát kezdte fejtegetni”.⁴

Mi volt e „fejtegetés” lényege: nem derül ki az emlékezésből. Annyit azonban tudunk, hogy a költő 1935 elején Ottó Ferenc zeneszerzővel elküldte a *Medvetánc* egy dedikált példányát Kodálynak.

Tasi József kutatásai arról tanúskodnak, hogy Kodály többször is gondosan végigtanulmányozta József Attila életművét, egyes verseket megjelölve, bizonyos ritmikai vonatkozásokról részletes jegyzeteket készítve.

¹ Részletesebben l. Tasi József cikkében: *Népszabadság*, 1979. aug. 19., 14. l.

² J. A. *Tanulmányok, cikkek, levelek*, Bp. 1977/257.

³ *Érik a fény*, Bp. 1977, 311–315.

⁴ *A Petőfi Irodalmi Múzeum Évkönyve* 1965–66, 102.

Az 1954-es kiadású kötethez írott feljegyzések alapján valószínű, hogy Kodály – talán az 1953-ban publikált Vargyas-vita kapcsán – nagyszabású tanulmányt vagy előadást tervezett József Attila „magyar” (vagyis szólamnyomatékos elvű, ütemhangsúlyos mértékű) verseiről.

E célból módszeresen feljegyezte mindazon versek oldalszámát, melyeket a témához tartozónak tekintett. Némelyikhez megjegyzést is fűzött, nyilvánvalóan nem József Attila költészetét értékelve, hanem a kitűzött verstörténeti téma dokumentálására törekedve. Feltehetőleg azt kívánta bizonyítani, hogy az időmértékes – elsősorban jambusi – formák túlbujánczó divatja visszavetette az eredeti magyar versformák fejlődését, érvényesülését, és ezzel alapvetően „idegenszerűvé”, magyar-talanná hangolta költészetünket.

Kodály e kérdésben – Négyesy László tartózkodását és Ignotus ellenszenvét rideg elutasítással fokozva – elméletileg mindenképpen túlzó, szélsőséges nézeteket vallott. Állásfoglalását azonban nem annyira irodalmi, mint inkább zenei szempontok határozták meg. Legélesebb megfogalmazását Ránki György idézi visszaemlékezésében: „Jámbust lehetetlen magyarul megzenésíteni. Egyáltalán az egész magyar jámbus költészet aberráció... Kár volt azt a sok – olykor egész jó – gondolatot ilyen lehetetlen formába öltöztetni.”⁵

E véleményének több alkalommal is hangot adott. A jambus – írta 1932-ben – „homlokegyenest ellenkezik a magyar nyelv jellegével”.⁶ *Arany János népdalgyűjteménye* kapcsán pedig (1952-ben) így írt a költő utódairól: „többnyire a nyugati formák kényelmes, kijárt útjára tértek. Az úgynevezett jambusi hangulatkör babonája győzött. . . . Elérkezett az idő, hogy a népdal, de nem a szövege, hanem szöveg és dallam oszthatatlan egysége újra akkora, vagy még nagyobb hatással lehet műköltészetünkre, mint száz esztendeje. S ezzel a magyar versformák soha nem álmodott megújulása is kell, hogy bekövetkezzék. Várjuk a költőt, aki végrehajtja”.⁷

Köztudott: Kodály szűken mérte a dicséretet, különösen élő kortársainak. Elvi jelentőségű nyilatkozat tehát, amit egy 1966-os rádióriportjában Weöres Sándorról mondott: „verseiben még mindig csörge-dezik valami a magyar ritmusból, ő egyike annak a kevés magyar költőnek, aki sejti, hogy a magyar versnek nem szabad elszakítani a szálait, ami a magyar muzsikához köti”.⁸ A megbecsülés egyébként kölcsönös. A bicinium-dallamok „megszövegesítésére” Weöres is szívesen és hálásan

⁵ *Így láttuk Kodályt.* Bp., 1979, 93.

⁶ *Visszatekintés* II. 490.

⁷ Uo. II. 285–286.

⁸ Idézi Moldován Domokos, *Forrás*, 1972. 3, 36.

emlékezik: „Nagyon szép és olykor bonyolult ritmusokat tanultam én ezekből a rövidke dallamokból.”⁹

Mielőtt valamiféle esztétikai, zenei vagy nemzeti elfogultság vádjával illetnék a zeneköltőt, hallgassuk meg e témáról József Attilát is! A már említett könyvbírálatban¹⁰ ezt írja: „A magyar jambus úgyszólván minden más mértéket kiszorított a közönség tudatából, ehhez még hozzájárult az Ady-féle szótagszámok verselés hatása, s a háború utáni években elterjedt ún. szabadversek versérzékét rontó divatja. Ideje volna közönségünk emlékezetébe idézni hagyományos kötött formáink képleteit.”¹¹ Bp.

Anélkül, hogy ezúttal a kérdés nagyon is összetett szakmai vonatkozásait feszegetnénk, el kell ismernünk: a jambus-túltengés *nem* álprobléma. Költőnek és irodalmárnak, zenésznek és verstankutatónak egyaránt gondot és fejtörést okozhat ma is. Szálai messzire vezetnek, a nemzeti azonosságtudat, a történeti és társadalmi meghatározottság, az egyetemes és az európai művelődéstörténet, az esztétikai érték, a művészi forma, a nyelv, a vers és a zene közötti kapcsolatok elméleti kérdéskörével érintkeznek.

Kodályt idézve: „A beszéd zenei oldala csakolyan jellemző tulajdonsága minden népnek, mint a zenéje. A nyelv is énekel, a zene pedig beszél. Világosan érezzük a nyelv és a zene dikciójának még eléggé fel nem derített, talán fel sem deríthető összefüggését.”¹²

E „felderítés” folyamatához járulhat hozzá Kodály József Attila verseiből kiinduló, de jóval szélesebb érvényű feljegyzéseinek közzététele is. A szöveget betű szerinti másolatban adjuk, a lapszámok után azonban – az azonosítás megkönnyítése céljából – az érintett vers címét is közölve. A kézirat rövidítéseit lehetőség szerint feloldottuk.

Egyes utalásokat, állásfoglalásokat saját kutatásaink és verstani nézeteink fényében részletesebben is értelmezünk, vitatunk, továbbfűzünk. – (Megjegyzéseink *számozott jegyzetek* formájában kapcsolódnak a dokumentum szövegéhez.) – Reméljük, e módszer a magyar verselmélet *mai* problematikájának megismertetéséhez is eredményesen hozzájárul.

⁹ Uo. 37.

¹⁰ Horváth János: *Magyar versek könyve*. Szép Szó, 1937. július–augusztus.

¹¹ József Attila: *Tanulmányok, cikkek, levelek*. Bp. 1977. 259.

¹² *Magyarság a zenében*, 1939. – *Visszatekintés* II. 253.

A FELJEGYZÉSEK SZÖVEGE^{1 3}

[I. szövegoldal]

Nem j[ambus] de idegen 11 [*Csókkérés tavasszal*]

j[ambus] deformációk [1]

U-/U- > -UU/- 12 [*A vergődő diák*]

Vegyes 18, 29^[2] [*Kukoricaföld, Tengerhez*]

27 [*Végtelen óta*] = Tetemrehívás, de hanyag kvantitás (ritmustalan m[agyar] kiejtéshez jó csak^[3])

28: [*Keresek valakit*] } Mikoron Dávid

31 [*Őszi alkonyat*] } 36 [*Nézem a lámpát*] jambizál^[4]

Troch[aizál] 43, 212, 226^[5] [*Himnusz a borhoz, Az orosz-lán idézése, Táncba fognak*]

Jamb[us] gyakran UU – ezáltal nem oly egyhang[ú] de nem lesz magyarosabb, csak prózább

Kezdet néha /U/ – U^[6]

^{1 3} Az alábbiakban K. kézírásának betű szerinti másolatát közöljük. Az általa csak lapszámmal azonosított versek címét, valamint a rövidítések feloldását (vagyis minden, nem tőle származó szövegrész) szögletes zárójelbe [] tettünk.

Szögletes zárójelbe tett számokkal utalunk a dokumentumot követő, hozzá kapcsolódó megjegyzéseink, kiegészítéseink megfelelő szakaszára, pl. [28].

Az eredeti feljegyzések minden egyéb jele K.-tól ered:

–	metrikai lüktető (arzis)
U	metrikai nyugtató (tézis)
8.8.8.7	az egymást követő verssorok szótagszáma
7 7 6	ua.
4 × 13	ua.
10/9/8	ua.
6 + 6	a verssorok metszéstagjainak szótagszáma
x	metrikailag közömbös, változó szótagjelleg
>	metrikai átalakulás, átértelmezés
}	több adatra közösen vonatkozó megállapítás
—————	kiemelés a kéziraton aláhúzással v. kerekezéssel.

[II. szövegoldal]

- Szonett-szabás[ú] magy[ar] vers 17^[7] [Perc]
 Szonettek tömege /Montaigne/[⁸]
 Zavaros 20, 24?^[9] [Nem tudunk élni, Fiatal életek indulója]
 Próza: 38, 45, 89/jambiz[ál]/, 119, 122, 155^[10]
 [Erőének, Csöndes estéli zsoltár, Alkohol, Szeretők,
 A világ megteremtése, Nyár volt és Bosszúság]
 M[agyaros] 17, 25, 26^[11] [Perc, Boros keserűség, Ugye pajtás!]
 34 [helyett valószínűleg 37, Várakozás] } |4x4 szót[ag]/[¹²]
 38! [Bús magyar éneke]
 113 [És keressük az igazságot]
 jamb[us] }
 troch[eus] } ba játszó magyar vers^[13]
 88 Uj paraszti fütty U – ban!^[14] [Elköszönő szelíd szavak]
-
- 118 [Nyolcesztendő s lányok] 8.8.8.7 idegenszerű^[15]
 119 [Lopók között szegényember] 8.7.8.7
 127 [Egyszerű ez] 7.7.4.7 Adys^[16]
 132 [Minden rendű emberi dolgokhoz]
 13 = k . . . a . . . – nem illik a tartalomhoz^[17]
 134 [Szomorúfűz] 8
 135 [Tavasz van! Gyönyörű!] 3 + 3. 5 eltérésekkel^[18]
 136 [Jónál jobb] zavaros, egyenetlen^[19]
 141 [Szegényember balladája]
 143 [helyett valószínűleg 145, Szegényember szeretője] } 10
 148 [Aki szegény, az a legszegényebb] }
 UUUU UUUU – – [20]
 151 [Forduló] 13.13.13.8.13
 156 [Komoly lett már] 10.10.12.12 /néha 11/
 172 [Kertész leszek] 8
 175 [Szelkiáltó madár] 6 + 6 /prózaszfr sor/[²¹]
 176 [Tiszta szívvel] 7
 196 [Tüzek éneke] 8 8 7 8 7 8 8 11 // 8885858885/ stb. vál-
 takozó

- 222 [A világ ha elbujdosat] 8
 224 [Bödülj torony] 7.7.6.7 dallam^[22]
 230 [Fiatal asszonyok éneke] vegyes sorok + 7^[23]
 234 [Jut most elég virág] 12
 239 [Jut az ember] 8 sablon
 246 [Szabados dal] 8.8.8.8.7
 256 [Tószunnyadó] 8 /de nem magyar/^[24]
 256 [Luca] 6.7.6.7: fordított dall[am]? van ilyen?
 4 x 13 de nem 445^[25]

[III. szövegoldal]

M[agyar] költő még nem írt olyan m[agyar] ritmusú verset, melyben a versszakok pontosan követnék az első megnyiságrendjét. Görög formában eleget írtak, éppúgy tudnának magyarban.

[Költők Notara: Berzsenyi, Arany, stb.]/^[26]

- 216 [Ülni, állni, ölni, halni] 8 /infinitiv = Ady/^[27]
 249/50 [Szeretők lázadása, Áldalak búval, vigalommal] sok sora
 xxx/-U/-U/-U 5 1/2 -es helyett:
 vagy xx/xxx/-U/-U

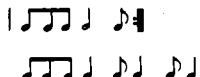

9-es = Ej sedi kácer na doline

Már csak vendég a magyar vers, kopott vendég, nem szívesen látott. A m[agyar] költők hajója félresiklott idegen vizekre.^[28]

— · — · — · — · —

- 257 Bob, 1 sor híján [Csüngője voltam]

fél-Bob minden 4 soros 10/9/8: ^[29]

- 259–60! [*Néhány éjjelre padra, köre*]
 vö. 4 x 17 |18| népdal ↔ más esés!^[30]
- !261 [*Munkások kórusa*] munkások kórusa {
- Csak német notara lehet!^[31]
- 258 [*Tedd a kezed*] 4 + 4 írva = 8
- 263 [*Nemzett József Áron*] 6.7.6.7
- 263 [*Ringató*] 6
- 265 [*Gyöngy*] 7
- 267 [*Klárások*] 7.7.4.7
- 277 [*Magyar Alföld*] 8.5.10.9
- 278 [*Hosszú az úristen*] 6.6.8.6 /angol metr[um]^[32]
- 282 [*Tüzek éneke*] 8.8.8.5 ↔ 1. 196

IV. szövegoldal

- 288 [*Medáliák 11*] 8 /trochaizál/^[33]
- 292 [*Laci bá'*] 7.8.7.8 /jambiz[ál]/
 Ar[any] L[ászló] még kereste, ma már a kell keresni.
 Átfordult a nyelv.
 Ha felnyitunk egy magyar versesköny[vet,] idegen meló-
 diák, ritmusok zsongnak felénk. Mint az értelmis[égi] be-
 széd idegen fonet[ikai] elemekkel telítve.^[34]
- 300 [*Betlehemi királyok*] kar[ácsonyi] énekre^[35]
- 308 [*Egeres*] 7.6.7.6
- 309 [*Regös ének*] 8.6 regös
- 310 [*Bánat/Futtam, mint a szarvasok/*] 7.8.7.8 /jamb[izál]/
- 311 [*Tömeg*] magy[ar] ütemen kezdi, jamb[us]ba hevül!
 Nyelvünk mindenre jó. Arra is, hogy kiforgassuk saját-
 s[ágai]ból. Nagyszerűen lehet írni magyartalanságot ma-
 gyarul.^[36]
- 317 [*Kispolgár*] el- elmaradó ütemelőző. Látszólag magyar-
 nak indul.^[37]

- 320 [*Farsangi lakodalom*] 7 7 6, 7 7 6 + 2
 321 [*Áradat*] 8
 335 [*A cipő*] 8.5.8.5
 340? [*A hetedik*]^[38]
 342 [*A kanász*] } 8.8.7.7
 347 [*Medvetánc*] } Medvetánc
 348 [*Emlék/Apró, kemény kontyú ángyom/*] 8.8.8.12
 349 [*Háló*] 8.4.8.4
 351 [*Holt vidék*] 8.8.8.8. + 3
- 362 [*Búza*] 8.8.8.4 }
 465 [*Arany*] 6 + 5 } ! közte semmi^[39]

— · — · — · — · —
 Kedvelt a stanza.

= Bob = 11.10 4x = 328 [*Munkások*] stb.

= 337 [*Mondd, mit érlel . . .*] 9/8

414: [*Temetés után*]

471 is [*Március/Langy, permeteg eső szemerkél . . .*]

480 [*Ős patkány terjeszt kórt . . .*]

jamb[us] 8.6.8.6 415 [*A bűn/Zord bűnös vagyok . . .*]

anapest[us] 423, 466 [*Ha a hold süt . . . , Reggeli fény*]

488 [*Száradok, törődöm . . .*] 6

499? [*Kedvesem betegen . . .*] jamb[izál], 3 + 3^[40]

MEGJEGYZÉSEK A DOKUMENTUM SZÖVEGÉHEZ ÉS UTALÁSAIHOZ

[1] K. megfigyelésének lényege: a magyar szótagmérő verselésben a jambusi lábüttem (dipódia) koriambusi jelleget ölthet. Például: *Illatos és csókos az éjjel* (12): OUUO/OUUO/U.

[2] A *Kukoricaföld* szakaszai 2–2 jambusi tizenegyesből és egy 4 ütemű tizenkettesből állnak: következetesen „ritmuselvet váltanak”.

[3] A „hanyag kvantitás” vétkét maga Arany is vállalta és elkövette.¹⁴

[4] Szerintünk mindhárom esetben szótagmérő (időmértékes) és szólamnyomatékos (ütemhangsúlyos) elemeket egyesítő mértékkapcsolásról (kettős mértékről) van szó. K. az ún. „magyar” formákat vizsgálja, mégis figyelembe veszi a három „jambizáló” költeményt. A [28] 5 szótagú ütempárjai valóban emlékeztetnek a *Psalmus hungaricus* zsoltár-szövegére.

[5] A rövidítésből nem derül ki, trocheusi v. csak „trochaizáló” verset látott-e bennük K.. Szerintünk trocheusi vezérritmusú mértékkapcsoló versekről van szó.¹⁵

[6] A jambus-variációkra vonatkozó megjegyzés alighanem a *Nézem a lámpát* c. versre utal vissza. Ott találunk anapestussal szöktetett sort (pl. ahogy | belő-|le || fény | tör elő), meg olyat is, mely egészében inkább ütemtagolóvá hangolódott (pl. Fűti egy | titkos || rejtett erő). Szerintünk hasonló jelenség figyelhető meg Ady *A Tisza-parton* c. versében is (p. hol ál-|modoz-|tam || dé-|li verőn, ill. vad csókok, | bambák, || álombakók).

[7] A *Perc-et* Kodály is – mint Szabolcsi Miklós és az ő nyomán Szilágyi Péter – „magyaros” ritmusúnak érzékelte.¹⁶ A 7 szótagú szonett sorokban szerintünk szótagmérő, még hozzá anapestusi moduláció is érvényesül.¹⁷

[8] Montaigne (francia moralista, 1533–1592) neve meglehetősen váratlanul bukkan fel a K.-jegyzetekben. Az utalás tényleges tartalmát csak sejtethetjük.

A szonett „divatja” Itáliából terjedt át Franciaországba a 16. században. Montaigne – nevezetes *Esszéiben* – több helyütt is csípős megjegyzéseket tesz a költészet „kisinasainak” utánzási hóbortjáról. „Plus sonat, quam valet” (jobban szól, mint amennyit ér) – idézi velük kapcsolatban Senecát.¹⁸

Kodály azért kedvelhette Montaigne munkáit, mert bennük a népköltészetről vallott nézeteinek legkorábbi igazolását találhatta meg.¹⁹

¹⁴ L. Szuromi Lajos metrikai elemzését, ItK, 1974/4, 461–467.

¹⁵ Vö. Szilágyi Péter: *József Attila időmértékes verselése Bp., 1971. 154–156.*

¹⁶ L. Szilágyi i. m. 205.

¹⁷ Vö. Havas László: ItK 1963, 483–485.

¹⁸ *Esszék* I. könyv XXV. fejezet; A 16. század francia versdivatjáról I. még a II. könyv XVII. fejezetét!

¹⁹ *Essais* I. 54.

Bartók és Kodály századeleji tevékenységétől aligha volt független Katona Lajos tanulmánya,²⁰ mely éppen Montaigne, Herder és a romantikusok nyomán állította szembe a valódi „népköltést” mind a népies műköltészettel, mind „a bágyadt utánzásra, modoros virtuozkodásra való hajlam”-mal.²¹

A Montaigne-éhez (és így a K.-éhoz is) sokban hasonló értékelést olvashatunk a mi 20. századi nyugatosaink szonett-bőségeről Szilágyi Péter tanulmányában.²²

[9] A *Fiatal életek indulója* K.-tól megkérdőjelezett soraiban különféle hagyományos mértékek érvényesülnek, a szakaszok felépítésében csak a szótagszám következetes, a metrikai jelleg változó. Formájában is Adyra emlékeztet.

[10] A „próza” megjelölés leegyszerűsíti a tényleges problémát, hisz – mint a (89) esetében K. is felfigyelt rá – e versek sorai hagyományos mértékelemeket őriznek, ritmusos sormegfeleléseket érvényesítenek. Szerintünk szabadversek, tehát versek.

[11] Mindhárom vers mértékkapcsoló, szólamnyomatékos vezérritmus-sal, a *Perc* anapestusai, a másik kettő trocheusi jelleggel.

[12] K. nem jelzi a mértékkapcsolás szótagmérő összetevőjének jelenlétét. A (38) szerintünk szólamnyomatékos vezérritmusú, trocheusi jelleggel, a (37) pedig nyilvánvalóan koriambusi vezérritmusú, ütemkapcsoló kettős mértékű vers.

[13] A mértékkapcsolást itt K. is észrevételezi. A vers szerintünk szólamnyomatékos vezérritmusú, többnyire trocheusi ütemkapcsolással, de néhány sora valóban jambusi alaplejtésű (pl. kiál-/tunk em-/berebb/vilá-/got).

[14] A (88)-at K. keretezéssel és felkiáltójellel is kiemeli, alighanem felháborodásában, elrettentő példaként. A vers persze gyöngé hangpróbálgatás, ügyesen visszakanyarított jambusi szakaszai valóban nem hatnak „új paraszti füttykét”.

[15] K. megjegyzése nem indokolatlan. A sorokat trocheusi ütemkapcsolás színezi, a szakaszforma és a rímképlet (a,a,b,c) sem kapcsolható népi vagy régi hagyományainkhoz.

[16] Néhány Ady-példa, hasonló szakaszmértékkel (4 sor közül a harmadik rövid, 4–5 szótagú): „*Örvendezz, ifjú, ifjúságodban*”, *A fajtám sorsa*, *A fajtám takarója*, *Elfáraszt a várás* (ez utóbbi trocheusi jellegű).

²⁰ Budapesti Szemle 1910, 321–351.

²¹ Uo. 335.

²² *Szabó Lőrinc szonettjei*. Világosság 1979, 1, 25.

[17] A jegyzetekben feltűnő durva szitkozódás egy 17–18. századi „slábert” idéz. A *Sokan szólnak most énreám nagy ártatlanul* kezdetű dalnak a RMKT XVII/3-as kötete – 116. sorszámmal – összesen 11 változatát közli. A rágalmazókat szidalmazó, k . . . a . . . kezdetű sor mindegyikben szerepel, egyikben kezdősorként.

A 4/4//5 osztású tizenhármassok azonban másfajta, például vallásos tartalommal is megszólaltak a 17. században. A dallamok egy része cseh – morva eredetre utal.²³

E formának a hetedfeles trocheusi sorokkal való rokonságát sem hagyhatjuk figyelmen kívül. (Vö. pl. Babits: *Szaladva fájó talpakon, Holt próféta a hegyen* stb.!)

[18] A (135) nem szótagszámtartó vers, felsorai – kötetlenül váltakozva – 5 vagy 6 szótagú ütempárokból állnak.

[19] A (136) szótagszámváltó szólamnyomatékos sorokból épül, a régi magyar és rokonnépi ún. tagoló versre emlékeztet.

[20] A közölt sorképlet inkább zenei, mint verstani érdekű. Annyi viszont kétségtelen, hogy a 4//4/2-es osztású tízesek utolsó előtti szótagja csaknem mindig hosszú.

[21] A (175)-höz kapcsolódó rövidítést nem sikerült egyértelműen feloldanunk. Lehetséges értelmezése: „prózaserű francia sor”. A 12 szótagú, páros asszonáncokkal összefűzött francia verssorok legrégebb, 11. századi példája a *Voyage de Charlemagne* . . . (Nagy Károly utazása) c. történeti ének. A J. A.-vers laza sorszerkezete és párbeszédes jellege valóban emlékeztet rá.

[22] Mire utalhat a 7.7.6.7. képlet bekarikázása? Nem tudjuk. Az említett „dallam” a Kodály–Vargyas 264. sorszámú darabja lehet (*Erre kakas, erre tyúk*, ill. *Komáromi kisleány* kezdetű szöveggel). Járdányi Pál *Magyar népdaltípusok* c. könyvében további szövegváltozatokat találunk (I/95). Az egybevetéseket főképp a 3. sor következetesen 3//3-as ütemtagolása indokolja.

[23] Érdemes egybevetni a *Tüzek énekével* (196). Trocheusi ütemkapcsolása jóval halványabb. Ott az 5 szótagú ütemeknek, itt a 7 szótagú ütempároknak van sajátos szakaszjáró jellege.

[24] A „nem magyar” megjegyzés itt alighanem a trocheusi mértékkapcsolásra és a következetes sormetszet feltűnő hiányára utal. Mivel a sorok utolsó előtti szótagja mindvégig hosszú, a vers 6 + 2-es

²³ Vö. Kodály–Vargyas: *A magyar népzene*, 1952³. 51. és Papp Géza: *A XVII. század énekelt dallamai*. 1970, 446–447/33–34 és 535/138!

dallamemlékeket is felidézhet (a *Kalevalát*, a *Vidrócki*- és a *Kádár Kata*-balladákat stb.).

[25] A „fordított dallam” minden bizonnyal a szótagszámok sorrendjére utal. Valóban: 6.7.6.7 sorszerkezetű népdalból egyetlen egyet találhatunk a Kodály–Vargyas gyűjteményben (*Húshagyó, húshagyó*, 469. sz.), Járdányinál egyet sem. Ugyanígy ritkaságszámba megy a szótagszám-növelő 5.6 . . . , 7.8 . . . , 8.9 . . . stb.

A jegyzetlapon ez a szövegrész – talán csak véletlenül – érintkezik a (132)-re vonatkozóval. Innen adódhat a 4/4/5-re való utalás.

[26] Maga a tény kétségtelen, a megfigyelés telitalálat. A „notara” írt versek említése azonban azt sejteti, hogy a kijelentés nem annyira verstani, mint inkább zenei érdekű. (A „mennységrend” kifejezés olvasata bizonytalan.)

[27] A főnévi igeneves versmondatok Ady *Sírni, sírni, sírni* c. versét juttathatják eszünkbe. Ezt K. 1916-ban meg is zenésítette. Még közelebbi a rokonság Vajda *A vaáli erdőben* c. versének zárósoraival.

[28] K. megfigyelései és képletei itt a 20. századi magyar vers egyik leglényegesebb problémakörét érintik. Az 5/4 osztású kilences sem népdalszövegeinkre, sem régi költészetünkre nem jellemző, az Arany utáni magyar lírában viszont igen gyakori. Népdalainkban nemcsak az 5 + 4, hanem általában minden „ötös alapú szerkezet” viszonylag ritka. (5.5.5.5. pl. *Szántottam gyöpöt*, Kodály–Vargyas 261. sz.)

A szlovák és a morva népzeneben némileg más a helyzet. Bartók szlovák népdalgyűjteményében²⁴ megtaláltuk a K. említette példát, érdekes és jellemző eltéréssel. Az I. kötet 281/a sz. darabjának első szakasza így hangzik:

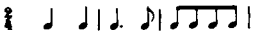

<i>Seďt káčer na doline: </i>	♩	♪	♪	♪	♪	♪	♪	♪	♪	
<i>Ej, šje bótki Katariňe: </i>		♪	♪	♪	♪	♪	♪	♪	♪	
<i>(Gácsér ül a völgyben, Sej, csizmát varr Katónak.)</i>		♪	♪	♪	♪	♪	♪	♪	♪	

Bartók a négy soros, 8 szótagú, izometrikus és izoritmikus típusba sorolta ezt a dallamot, az *Ej* kiegészítő szótagokat nem vette figyelembe, az első sorból el is hagyta.²⁵ (Vö. *i. m.* 1/79!) E daltípus Bartóknál közölt 41 darabjából így is 15 (36,6%) ötös alapúnak minősül.

²⁴ *Slovenské ľudové piesne*, Bratislava, 1959.

²⁵ Vö. *i. m.* 1/79.

Mi a szövegritmus szempontjából (Kodállal egyetértve) fontosnak és jellemzőnek tartjuk a szlovák dalokban oly gyakori *Ej* sorkezdeteket. A *Sed'i káčer*...-nek is bizonyára van mindvégig 5 + 4-es változata, mint pl. az alábbi morva népdalnak:

Ešče dneskaj jako, tako ... ill.
Ej, eščo dneskaj jako, take ...
 (Hej, ma még így vagy úgy ...) ²⁶

Mindebből arra következtethetünk, hogy bár az „ötös alapú szerkezeteknek” ²⁷ van magyar nyelvi és népköltészeti alapja, elterjedésüket különféle idegen minták segíthették. Szabolcsi Bence 1954-ben (Kodály J. A.-kötetének kiadási évében) kelt tanulmánya ²⁸ közép-latin, arab-török és nyugat-európai mintákat nyomoz. Közülük később az olasz „gagliardát” emelte ki, akaratlanul is megalapozva egy verselméleti tévhitet. ²⁹

Azt persze nem fogadhatjuk el, hogy a magyar költészet többek között az ötös alapú szerkezetek „hajóján” siklott volna „idegen vizekre”. Ellenkezőleg! Az ötös ütem és a 3/2-es ütempár beszédünk és verselésünk természetes, eredeti lehetősége. A magyar verstörténet folyamán ez a lehetőség rendkívül szerencsésen találkozott különféle külföldi eredetű mértékek – például az ötös és ötödfeles jambus – hagyományos sormetszetével. Az így létrejött *metaszekapcsolás* a magyar verhangzás sokféle előnyt kínál, sajátos lehetősége. ³⁰

A K.-képletből is nyilvánvaló, hogy a vizsgált 9 szótagú sortípus kulcsmozzanata a 6. szótag, mely szükségszerűen hosszú és nyomatékos, minden szempontból tagolási határnak minősül. (Az 5 $\frac{1}{2}$ szám elírás lehet ötödfeles, azaz 4 $\frac{1}{2}$ helyett.)

[29] Tasi József K. könyvtárában négy lapnyi feljegyzést talált a magyar költők „Bob-dallamra” énekelhető verseiről, Verseghytől Juhász Ferencig. – (L. említett, *Népszabadság*-beli cikkében!) A még általunk sem ismert vázlat lényegéről az itt közöltek alapján is képet alkothatunk.

²⁶ F. Bartos: *Národni písne moravské*..., Prága 1901, 1469, ill. 1470.

²⁷ Vö. Horváth János: *A magyar vers*, 1948, 113–116.

²⁸ *A habanéra*. – Vers és dallam, Bp. 1972, 148–163.

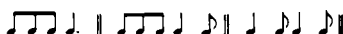
²⁹ L. i. m. 185.

³⁰ Bővebben l. Szuromi Lajos: ItK, 1969/6, 675–676.

Mi is ez a „Bob-dallam?” A „Londonban, hej, van számos utca...” kezdetű, egykor közismert operett-dal, melynek szakaszformája szemléletesen érzékelteti egy jellegzetes új magyar verstípus mértékváltozatait, ritmikai lehetőségeit.

Kodály szerint „fél-Bob” minden 10, 9 vagy 8 szótagos sorokból álló négy soros versszak, ha a sorok ritmusa 6/8-os zenei ütemekkel jellemezhető.

A „teljes Bob” 8 soros zenei ritmusképe 4 ütemtípus páros variációt jelent, soronként 4 vagy 5 szótagú kezdőütemmel. A négy típus:

és sorzáróként

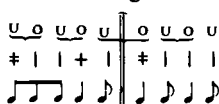
A (257) 7 soros szakaszokból áll, tehát 1 híján teljes-Bob.

E megfigyelés *verstani értéke* igen jelentős. K. - bár érezhetően rosszalló, az „idegenszerűséget” leleplező értelmezésben – az újabb magyar versek tekintélyes hányadában megvalósuló *jambusi mérték-kapcsolás* (metszet- vagy ütemkapcsolás) lehetséges változataira figyelt fel.

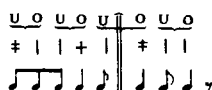
A „Bob-típusú” *kettős sormértékek* szövegtől függetlenül, elvont alapformáját szótagmérő, szólamnyomatékos és zenei alapon egyaránt – és egyidejűleg – jellemezhetjük. Képlettel érzékeltetve:

a) Metszetkapcsoló sormértékek:

9 szótagú

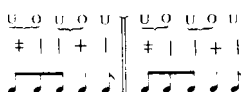

8 szótagú

b) Ütemkapcsoló sormértékek:

10 szótagú

9 szótagú

Megjegyezzük, hogy Ady Ádám, *hol vagy!*-ának megzenésítése során (1918-ban) is ugyanilyen „Bob-kilencesekekkel” találkozott. Szabolcsi Bence mégis ezt írhatta a műről 1958-ban: „a „magyar jambus”... itt

vált természetes, megoldott, szükségszerű és elementáris magyar dallamossággá.”³¹

[30] K.-nak igaza van: se 9.8.9.8-as sorváltakozás, se 5/4//5/3-as sortagolás nem fordul elő a közkeletű magyar népdalgyűjteményekben. A „más esés” azonban nem jelent feltétlenül magyartalanságot.

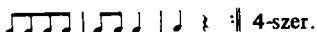
[31] A kétféle zenei képlet kétféle magyar jambusi mértékváltozatra utal. A (261)-ben az utóbbi (nyelvi segédelemmel vagy tiszta jambussal indító, emelkedő sorkezdetű) változat uralkodik, így jogos a zeneszerzői aggály: e versre csak auftaktos német dallam illenék.

[32] Nem tudhatjuk, miért éppen valamilyen angol szakasz mérték jutott K. eszébe a 6.6.8.6-ról. Igaz, a régi angol himnuszköltészet ún. „rövid mértékeinek (short measure)” egyik formája ez,³² mértékváltozatként az angol és skót balladákban is előfordul, szóhangsúlyos jambusi jelleggel.

Szükségtelen azonban ilyen messzire tekintenünk, hisz csupán a Kodály–Vargyas kötetben 7 ilyen szerkezetű dallammal találkozhatunk. (A legismertebbek: *Megöltek egy legényt, Elmegyek, elmegyek, el is van vágyásom...*, *Gerencséri utca*). Arany Zách Klárája is 6.6.8.6-os, trocheusi mértékkapcsolással.

Vas István visszaemlékezése szerint a (278) kezdőképét (nem ritmikáját) *Esik az eső...* kezdetű népdalunk második versszaka ihlette: *Hosszú az asztal, Keskeny az abrosz, Rövid a vacsora.*³²

[33] A „Huszonhárom király sétál” szólamnyomatékos vezérritmusú trochaizálása mögött népi (vagy félnépi) dallamemlék bujkál. Közelebbi nyomra egy feltűnő, népköltészetünk szótagszám tartó szakasz mértékeiben szokatlan vonás vezethet: a rímtelenség. (Csak a két szakasz mondatani szerkezete „rímelt” egymásra.) Gyerekek, fiatalok körében ma is kedvelt egy ugyanilyen hangzásszerkezetű dalszöveg: „Felmászott a nyúl a fára, Jaj, de szépen kukorékol, Piros csizma van a lábán, Nem süt a nap a szemébe.” Dallama azonos a *Kiment a ház az ablakon* és a *Gyerünk, menjünk vendégségbe* kezdetű tréfás-groteszk népdalokéval (Kodály–Vargyas 198. sz. Ritmusa feszes:

Közeli szlovák rokona: „*Žena moja biu bi ca rad, ...*” Bartók: i. m. I/235a sz.). A „venesszony”-téma egyik változatában ilyen sor is előfordul: „*Harminchárom foga híjja ...*”

³¹ I. m. 183. ³²

³² Vö.: Verrier: *Essai sur les principes de la métrique anglaise*, Paris 1909, 248.

³³ Kortárs 1979/6, 838.

J. A. közvetlen forrását persze nem ismerjük, élő kortársai talán segíthetnek ez ügyben.

[34] Mit „keresett” Ar. L., akiben minden bizonnyal Arany Lászlót sejthetjük? A tárgy nélkül maradt tárgyas igealak azt sugallja, hogy ugyanazt, mint a jegyzeteket papírra vető Kodály. Arany László 1898-ban azt panaszolja, hogy a nyelvészek vitái során „sem a magyar hangsúly, sem a magyar ritmus mivoltára nézve általános megnyugvással fogadott eredményt elérni sem sikerült”.³⁴ A magyar hangsúlyra és ver-
selésre vonatkozó megállapításai sok szempontból találkoznak K. néze-
teivel, pl. a 4 elemű sorozatok ritmusképző szerepét³⁵ vagy a magyar
és az indoeurópai nyelvek hangtani különbségeit illetően.³⁶

A (292) szokatlan, ütemkapcsoló jambizálása (pl. *Ne bánd, jó vagy, derűlj, danolj!*) csak alkalmat adott K.-nak az általános érvényű meg-
állapítás rögzítésére. Kétségtelen, hogy az ilyen mértékkapcsoló versek
sokkal inkább a jambus | ♩. | szövegbeli megvalósulásának kérdéseit
vetik fel, mint a szólamnyomatékos tagolás Arany Lászlót még oly élen-
ken foglalkoztató problémáit.

Az „átfordult nyelv” aggodalma túlzott, de nem alaptalan. Igaz,
hogy – mint K. egy 1932-es vallomásában fogalmazta – „költőink a
múlt században túlságba vitték a jambus kultuszát.”³⁷

Az idegenszerű magyar kiejtés problémája, sajnos, semmit sem
vesztett időszerűségéből. Ma is érvényes, amit K. 1938-ban mondott:
„hogy egy, nyelvben és stílusban kifogástalan szöveget magyartalanul is
fel lehet olvasni.”³⁸ †

K. arról is beszámolt, hogy annak idején Gombocz Zoltán biztatta
hangelemző kísérletekre, *nyelvmelódiai* vizsgálatokra.³⁹ Erre nem
került sor, de a magyar beszédhangzás nyelvészeti kérdései később is,
mindvégig közelről érdekelték. Sokat elárul erről egy zárójeles meg-
nyilatkozása: „(Ámbár ha vesszük, az is egy neme a kísérleti fonetiká-
nak, ha az ember versek alá kottákat írogat, s megpróbálja a bennük
rejlő melódiákat napvilágra hozni.)”⁴⁰

³⁴ *Hangsúly és rhythmus.* – Vál. M. 1960, 357.

³⁵ Vö. K. *Visszatekintés* II/16.

³⁶ Vö. Arany L. i. m. 379..

³⁷ *Visszatekintés* II/490.

³⁸ I. m. II/291.

³⁹ uo. II/289.

⁴⁰ I. m. II/290.

Mindezt figyelembe véve sem tartjuk viszont indokoltnak a szótag-mérő versképletek és az idegenszerű magyar kiejtés elterjedésének elvi összekapcsolását.

[35] Külön tanulmányt érdemelne a *Betlehemi királyok* stílus- és ritmusbeli összefüggése a karácsonyi ünnepkörhöz kapcsolódó népi játékokkal. K. megjegyzése mögött az általa is szerkesztett *Jeles napok c. gyűjtemény*^{4 1} hatalmas ismeretanyaga rejlik.

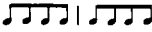
A (300) tulajdonképpen három sortípust kombináló 8 soros szakaszokból áll. E típusok zenei formája:

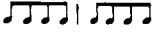
- 1) 2)
- 3)

Mindhárom sorforma hangzásszerkezete a karácsonyi népszokásokban gyökerezik. Néhány példa: „Keljetek fel, pásztorok, pásztorok, / kik a nyájnál alusztok, alusztok, / mert született Uratok, Uratok, / néktek kis Jézusotok!”^{4 2} „Megy a juhász lefelé, lefelé, / bocskorát is elveszté, elveszté.”^{4 3} „Hogy e házba, palotába / sétál, dudál, furulyál, furulyál, / billeg-ballag, meg-megáll . . .” „. . . Hajtsunk mi is, pásztorok, pásztorok, / a jó fűre juhokat, juhokat. / Juhot fogjunk legeltetni, / magunk pedig tüzet rakni. / Majd hajnalban fölkelünk, fölkelünk, / Betlehembe elmegyünk, elmegyünk . . .”^{4 4}

A „háromkirályok” vízkereszttel kapcsolatos magyar népi szövegeiben nem találtunk rokon vonást. Annál meglepőbb viszont egy morva változat szövegének és ritmikájának nagyfokú egyezése J. A. versével:

„My tŕi králové, tvoji služebníkóv:

Já král Kašpar, já Melichar,

ja Baltazar své jméno mám;

Ty Jesulátko, ty překrásné dět'átko!”

(Mi három királyok, a te szolgálid vag/unk, / én Gáspár király, én Menyhért, / én Boldizsár, ez a nevem; / Te Jézuska, te gyönyörű kised!

^{4 1} *A Magyar Népzene Tára*, II, 1953.

^{4 2} MNT, II: 354/II.

^{4 3} uo. 356/III.

^{4 4} uo. 366/IV.

^{4 5} *Bartos*: i. m. 1931. sz:

Még a „hoztunk aranyat” ritmusszöktetésének is van népi előzménye: a betlehemes furulyaszólókban gyakori az ilyen jellegű aprózás:

[36] Elmarasztaló értelmezést kap itt az a nyelvi tény, mely valaha szivdobogtató felfedezésnek számított: hogy ti. „a magyar nyelv prozódiaiabeli különös szép tulajdonságaira tekintve *legelső*, vagyis inkább *egyetlen egy* minden most élő ismeretes nyelvek között.”⁴⁶ ⁴⁷

Így, kifejtetlenül, összefüggéseiből kiragadva K. megfogalmazását igazságtalanul kiélezettnek tarthatjuk. Azt azonban semmiképpen sem tagadhatjuk, hogy verstörténetünk egyik legérzékenyebb, máig is sajtó pontját érinti, határozott, segítő szándékú, bár nem feltétlenül szerencsés mozdulattal.

[37] A megjegyzés elvileg tisztázatlanul utal a versben megnyilvánuló mértékkapcsolásra. Az ütemelőzőt valószínűleg nem verstani („gáborignáci”), hanem zenei értelemben kell vennünk. A *megzenésíthetőség* szempontja kerül itt előtérbe.⁴⁸

[38] Mire vonatkozik a (340) kérdőjele? Értelmezési bizonytalanságra? Ritmikai ingadozásra? Szilágyi Péter számításai szerint a vers trocheusainak százalékaránya 40, a sorzáróké 38.⁴⁹

[39] A *Búza* és az *Arany* között – 1933-tól 37-ig – egyetlen hangsúlyos – ütemes verset sem talált K. Beszögellő nagy hiányjel és felkiáltójel tanúsítja: érzékenyen érintette ez a telfedezés. Tegyük hozzá: a két „szélső” vers is trocheusi módosulást mutat.

[40] A kötet végén – ütemes versek híján – néhány szótagmérő forma előfordulását vizsgálta K. 8 soros, kötött sorszerkezetű stanzákat, 8.9.10 és 11 szótagú metszetes jambusokat talált. (Ez utóbbiakat ismét „Bob” néven emlegeti.) Aláhúzással jelölte meg (vajon miért?) A *bűn* 8.6.8.6-os angol jambusi balladaformáját, feljegyezte két anapesztusi vers lapszámát, és – utolsóként – észrevételezte a *Kedvesem betegem* . . . szokatlan osztású, 3 + 3-as jambusi mértékkapcsolását.

*

Bizonyára hálás és ünnepélyes dolog lenne kölcsönösen hódoló nyilatkozatokat földeríteni J. A. és K. Z. mindeddig igen gyéren dokumentált kapcsolatából. A valóság talán ridegebb, de számunkra – és a

⁴⁶ Vö. *Jeles napok* 418, 517.

⁴⁷ Batsányi J. Ő. M. III., 85.

⁴⁸ Vö.: *Visszatekintés* I/236.

⁴⁹ I. m. 162.

magyar irodalom, a magyar kultúra közös ügye számára – mindenképpen hasznosabb, értékesebb. Egyébként joggal feltételezhetjük, hogy a megtalált magánjellegű, ilyen formában semmiképpen sem közlésre szánt megjegyzések nem adnak hű képet nagy zeneszerzőnk József Attila-értékeléséről. Kikövetkeztethető céljuk egészen más, általános magyar verstörténeti jellegű. A kodályi gondolatrendszer József Attila költészetével és a magyar verselés-történet korunkbeli fejleményeivel való szembesítése elfogulatlan, higgadt véleményalkotásra, nyílt és sokoldalú továbbgondolásra, a jórészt még azóta is megoldatlan verselméleti, verstörténeti kérdések mielőbbi, megnyugtató tisztázására ösztönöz.

Mert alighanem verstani nézeteink szélsőségei között is meglelhető az a megalkuvás nélküli, mégis mindannyiunk számára járható középút, melyet a zenében Bartók és Kodály járt végig először, „a korszerű magyar ifjúság élén”.

„Össze tudjuk-e fogni e távoli világokat? Tudunk-e Európa és Ázsia kultúrája közt nem ide-oda hanyódozó kompi lenni, hanem híd, s talán mindkettővel összefüggő szárazföld? Feladatnak elég volna újabb ezer évre.”⁵⁰

Ezek is Kodály szavai.⁵¹

KECSKÉS ANDRÁS

⁵⁰ *Magyarság a zenében*, 1939.

⁵¹ Kéziratomban leadása után, számomra is váratlan meglepetésként jelent meg a Magyar Zene 1980/1-es számában Tasi József *Kodály Zoltán és József Attila* c. tanulmánya (20–50. l.). Ennek egy része (39–48. l.) az itt tárgyalt feljegyzésekkel foglalkozik. Közli a négy lap fénymásolatát és a szöveg „megfejtését” is. Kettőnk – egymástól teljesen függetlenül készült – munkájában szükségszerűen sok egyező mozzanat található, de adódnak eltérő értelmezések, sőt, ellentmondások is. Olyan megállapítást vagy tudományos eredményt azonban, mely miatt az általam leírtakat bármiben is módosítanom kellett volna, nem találtam.